

7. NSDAP Mütterheim Wolvertem

Babyfabriek voor Arische Übermensen

Na de Eerste Wereldoorlog liep het geboortecijfer sterk terug in Duitsland. De mannelijke bevolking was gedecimeerd en vele vrouwen zochten in het onzekere economische klimaat hun toevlucht tot abortus. In 1935 richtte Himmler de vereniging Lebensborn op om de Arische bevolkingsgroep te doen groeien. Ongehuwde moeders 'van goeden bloede' konden er in de geboortehuizen van Lebensborn in de beste omstandigheden bevallen. Tijdens zijn onderzoek over artsen tijdens de Tweede Wereldoorlog stuitte dr. Yves Louis – auteur van deze serie – vier jaar geleden op de bewijzen van het bestaan van een Mütterheim in Wolvertem.

Niet alleen in Duitsland, maar ook in het huidige Oostenrijk en Polen, als in bezette landen zoals België, Nederland, Luxemburg en vooral Noorwegen richtte Lebensborn geboortehuizen op. In de Duitse tehuizen van Lebensborn werden naar schatting 8.000 kinderen geboren, in Noorwegen tussen 9000 en 12.000. Het bekendste Lebensbornkind is Anni-Frid Lyngstad, de zangeres van Abba.

Het bestaan tijdens de oorlogsjaren van een Lebensborn in Wégimont bij Luik was genoegzaam bekend, maar dat er ook in Vlaanderen een centrum voor raciale procreatie bestond, was nieuw voor historici in binnen- en buitenland.

De rol van Nanni Conti

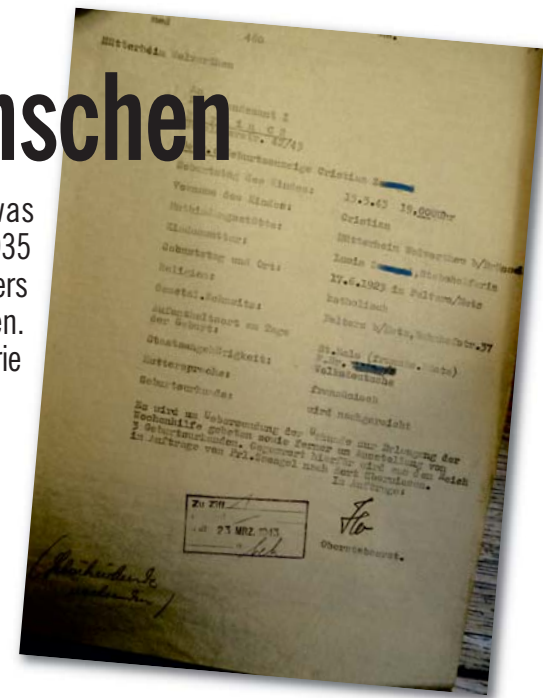
Door mijn onderzoek naar **Leonardo Conti** en diens moeder **Nanna Conti** kwam ik onrechtstreeks op het spoor van het Mütterheim in Wolvertem. Het is de onlangs overleden professor Rita Thalmann, bekend om haar onderzoek naar de vrouw tijdens het Derde Rijk, die me op het juiste spoor bracht. Tijdens een symposium, door Georges Bensoussan in december 2007 georganiseerd in het Memoriaal van de Shoah in Parijs, wees ze mij op het belang van Nanna Conti als hoofdvroedvrouw (*Reichshebammen Führerin*) van nazi Duitsland.

In de Duitse archieven in Parijs stuitte ik op documenten, ondertekend door Nanna Conti, die melding maakten van een "Mütterheim in Wolverthem" dat banden had met het Brugmann ziekenhuis in Brussel. Die documenten legde ik voor aan de Duitse onderzoekster Anja Peters, die de rol van de Conti's heeft bestudeerd.

Het laatste document over Wolvertem dat opdook in de Duitse archieven dateert van 22 oktober 1943. Hierna verdwijnt elk spoor van Wolvertem. De dossiers werden waarschijnlijk met de terugtocht van het Duitse leger meegenomen of vernietigd. Ooit zullen ze misschien opduiken in Duitse of Russische archieven.

Raciale procreatie

De documenten met betrekking tot het Mütterheim van Wolvertem brachten enkele belangrijke feiten aan het licht: 1. Het Mütterheim was een centrum voor raciale procreatie voor vrouwen van Germaanse afkomst van Duitse of Vlaamse origine. Ze werden volgens strikte hygiënische en medische normen verzorgd en begeleid door vroedvrouwen, die bijgestaan werden door zogeheten *Sanitärärzten* en *Vertrauensärzten*. Abortus op Arische kinderen was ten stelligste verbo-

▲ De geboortefiche van Christian Z., geboren in het Mütterheim Wolverthem b/Brüssel. Moeder een Volksdeutsche met Franse nationaliteit. Onuitgegeven document.

den en werd volgens de naziwetten met de dood bestraft. Alles werd in het werk gesteld om de vrouwen optimaal op te vangen en zwangerschapsonderbreking of prematuriteit te vermijden. Wat in schril contrast stond met de gedwongen sterilisaties en zwangerschapsonderbrekingen waartoe Joodse vrouwen verplicht werden en de euthanasie op kinderen met een handicap.

Zoals Rita Thalmann beschrijft in haar werk *Être femme sous le III Reich*: "D'un côté l'extension du Lebensborn, la germanisation à l'outrance, l'additif à l'article 218 du Code Allemand, qui introduit la peine

Het verhaal van Christian Z.

Lucie Z. werd op 17 juni 1923 geboren in Pelters, een klein dorpje bij Metz, haar vader sprak uitsluitend Duits. Met haar diploma als secretaresse engageert ze zich in 1941 als *Stabshefnerin* op het Duitse hoofdkwartier in Metz. Enkele maanden later wordt ze gemuteerd naar de administratieve basis van de *Luftwaffe* in Saint-Malo. Daar leert ze een jonge Duitse piloot kennen, gelegerd in het garnizoen van de *Luftwaffe* op Guernsey.

Op het einde van haar leven zou Lucie aan haar schoondochter (de echtgenote van Christian Z.) vertellen dat de biologische vader van haar zoon als piloot sneuvelde in de slag om Stalingrad. "Lorsque je lui ai annoncé que j'étais enceinte, il a refusé de me revoir. Il portait un nom similaire à une machine à coudre de l'époque, je ne l'ai jamais revu, il est mort en Russie", vertelt Z.

Op 4 maart 1943 wordt ze op de Frauenabteilung van het Brugmann ziekenhuis onderzocht door *Stabsarzt* Thoma die haar naar het Mütterheim van Wolvertem stuurt. Haar zoon Christian Z. wordt geboren op 15 maart 1943. De geboorteaakte wordt naar Berlijn gestuurd.

60 jaar statenloos

Christian vertoefde tot zijn 8 maanden in Wolvertem (zie foto). Nadien werd hij om een onbekende reden overgebracht naar een Mütterheim in Sudetengau, Tsjechoslowakije, en nadien naar een kindertehuis in het Oostenrijkse Landeck. Z.: "J'ai encore de vieux souvenirs enfouis, où je suis debout au pied d'un grand escalier sur le devant duquel se trouvent de nombreux berceaux. Il semble enfin que ma mère me conduise en France au courant de l'hiver 45/46 ou 46/47 pour me remettre à sa belle sœur, qui me conduit immédiatement auprès de mes grands-parents paternels."

Op een nacht werd Z. bij zijn grootouders in Pelters afgeleverd, Lucie

▲ Een foto van Christian Z. met een vroedvrouw in het Mütterheim Wolvertem.

liet zich niet meer zien in het dorp uit angst voor de repressie. Tot zijn adolescentie werd Christian Z. nadien in verscheidene instellingen geplaatst. Zijn moeder die inmiddels operazangeres geworden is, erkende haar zoon in 1958 maar bleef hem desalniettemin afstoten. Op school – zo herinnert hij zich – werd Z. uitgescholden voor 'fils de boche'.

Zijn stiefvader, een journalist van Belgische nationaliteit zal zich uiteindelijk over hem ontfermen en hem naar Leopoldstad in Belgisch Congo meenemen. In 1961 engageerde hij zich in Congo Brazzaville in het

vreemdelingenlegioen (RIMA) waar hij voor het eerst Franse papieren kreeg, maar nog niet de Franse nationaliteit. Z. was de laatste Franse méhariste in Mali. Hij bleef statenloos tot het begin van de 21ste eeuw wanneer hij definitief de Franse nationaliteit verkreeg. Ondanks herhaaldelijk aandringen bij de Belgische overheid en de gemeente Meise, kreeg hij nooit enige informatie over zijn geboorte in Wolvertem.

Na het verwerven van de Franse nationaliteit werd hij benoemd tot consul voor Kaapverdië en vestigde hij zich op het eiland Boa Vista. Lucie Z. hertrouwde meerdere malen, na de oorlog met een man van Joodse origine, nadien met een Belgische journalist in Belgisch Congo, en ze vertoefde uiteindelijk in Saigon met een Amerikaanse generaal. Na een meer dan bewogen leven trad ze op oudere leeftijd toe

tot de charismatische gemeenschap van Monseigneur Levebvre in Paray le Monial waar ze in 2012 op 89-jarige leeftijd overleed. Ze sprak met geen woord meer over de oorlogsperiode.

Inmiddels werd de identiteit van de vader van Christian Z. teruggevonden. In augustus 2013 vond ik in de archieven van de *Wehrmachtsauskunftsstelle* in Berlijn, het dossier van Lucie Z. terug. Het was één van de 18 miljoen dossiers.

Y.L.

▲ Het Mütterheim in Wolvertem was de voorloper van de Lebensborn in Wégimont.

de mort en cas d'avortement d'un fœtus aryen pour atteinte à la force vitale du peuple allemand. De l'autre, l'interdiction de procréer dans les ghettos, la stérilisation massive des femmes juives dans les camps, l'incitation à la contraception, à l'avortement, à la stérilisation volontaire dans les territoires de l'Est."

2. Reichshebammenführerin Nanna Conti, moeder van Reichsgesundheitsführer SS Leonardo Conti, was nauw betrokken bij het Mütterheim. Ze controleerde het functioneren van de vroedvrouwen en benoemde een Heimleiterin van een Noorse Lebensborn in Wolvertem als vroedvrouw.

3. Vlaamse vroedvrouwen werden in Wolvertem tewerkgesteld op voorspraak van professor **Frans Daels** en zijn medewerkster **Adèle Vankerckhove**, directrice van de Provinciale Verpleegsterschool van Gent.

Voorloper van Wégimont

Het Mütterheim was geen Lebensborn in de strikte zin omdat de organisatie niet volledig in handen was van de SS en Reichsführer SS Heinrich Himmler. De term Mütterheim staat in het nazi Duits zowel voor materniteit, moederhuis als kribbe. Voor de kinderen van Stabshefnerinnen van de Wehrmacht of van de NSDAP (NSV of Sipo-SD) werden de geboorteaktes naar de geboorteregisters van Berlijn gestuurd.

Vrouwen en kinderen van de SS konden in Wolvertem echter wel volgens de Lebensborn procedure geregistreerd worden. De geboorteakte werd in dat geval naar de Standesamt L. van de Lebensborn in München gestuurd. Het Mütterheim van Wolvertem bood een tijdelijke oplossing voor de nazi's, in afwachting van de opening van een Lebensborn in Wégimont. Zoals blijkt uit dit document: "Daneben können geeignete Kinder, für deren Auswahl sich die SS die Entscheidung vorbehalten hat, durch den SS-Lebensborn bei dessen eigenen Standesamt angemeldet werden. Die SS wird in Kürze noch für einen weiteren Kreis, der blutmässig und erblich geeignet ist, ein grösseres Heim einrichten, wofür zurzeit noch ein geeignetes Objekt gesucht wird."

Vanaf 1942 werd de oprichting van een Lebensborn voor

vrouwen en kinderen van Vlaamse en Waalse Oostfrontstrijders een dringende zaak. Na de opening van Wégimont bleef het Mütterheim van Wolvertem enkel nog voorbehouden voor Reichsdeutsche of Volksdeutsche Stabshefnerinnen van de Wehrmacht, de Sipo-SD en NSV (Nationalsozialistische Volkswohlfahrt) vrouwen.

De verbouwingswerken van het kasteel Nerom-Levedale in Wolvertem, waar het Mütterheim werd ondergebracht, startten in augustus 1942. De eerste opnames van vrouwen en kinderen dateren van november 1942. Aanvankelijk werd voor elke bevalling een vroedvrouw uitgezonden vanuit het Brugmann ziekenhuis dat als Kriegslazarett functioneerde voor de Wehrmacht en Belgische Duitsgezinden. Van zodra de bezettingsgraad toenam, waren er permanent vroedvrouwen aanwezig.

De Lebensborn van Wégimont werd opengesteld op 19 november 1942 en de eerste geboortes vonden plaats in april 1943. Het gaat om kinderen van Vlaamse of Waalse moeders waarvan de biologische vaders deel uitmaakten van de Wehrmacht of van de Vlaamse of Waalse SS. De Duitse vrouwen en kinderen bleven in Wolvertem. Wégimont werd geëvacueerd op 1 september 1944.

In een brief gedateerd 12 juli 1943 betreurde Nanna Conti dat zij de vroedvrouwen in België niet organisatorisch in goede banen heeft kunnen leiden. Ze drukte haar wens uit België nogmaals te bezoeken in 1944. Vermoedelijk heeft het oorlogsgebeuren dit bezoek niet meer mogelijk gemaakt.

Alleenstaande moeders

In november 1942 vonden de eerste bevallingen plaats van twee Duitse Stabshefnerinnen. Ook het kind van een Vlaamse vrouw die in München voor de Duitsers werkte, en minstens één zwangere vrouw verbleven op dat ogenblik in het Mütterheim. De meeste vrouwen die in Wolvertem werden opgenomen, waren alleenstaande moeders. De biologische vader was meestal onbekend. In totaal zijn er waarschijnlijk 20 tot 30 kinderen geboren.

De meerderheid van de vrouwen waren Reichsdeutsch maar er waren ook Vlaamse vrouwen aanwezig en minstens één Volksdeutsche uit de Elzas, met name de moeder van Christian Z. (zie kaderverhaal). Een lijst van Sanitäts-Offiziere werd opgesteld, deze artsen hygiënisten functioneerden zo nodig als Vertrauensarzt en behandelden in discretie alle vragen van de vrouwen in het Mütterheim. De gezondheidstoestand van de kinderen werd ook zorgvuldig geregistreerd.

Toen een kind van een Stabshefnerin van de Sipo-SD van de Louizalaan in het Mütterheim overleed, allicht als gevolg van een bronchopneumonie, werd hiervan onmiddellijk een verslag doorgestuurd naar Berlijn. Ook in Wégimont werden maximale voorzorgen genomen om de overlevingskansen van de kinderen veilig te stellen. Zo beschrijft historicus

Georg Lilienthal dat zwaar zieke kinderen van Wégimont vanuit het Bavière ziekenhuis in Luik naar het Brugmann ziekenhuis werden overgeplaatst toen er een kind in Wégimont in verdachte omstandigheden gestikt was.

"Und der Erstickungstod eines Kindes im Heim gab Anlass, selbst das eigen Personal, unter dem sich Belgierinnen befanden, zu verdächtigen, den Tod gewaltsam herbeigeführt zu haben. Denn, so formulierte Ebner in einem Bericht an Himmler, der kleine Junge "war eines der wenigen deutschen Kinder, die sich in heim Ardennen (...) befinden." De Duitse moeders en kinderen bevonden zich immers voor het merendeel in Wolvertem. "Nach Ausserungen des Untersturmführers SS Mack würde Wolverthem nach Einrichtung des heimes Wégimont doch in seiner Bedeutung wesentlich und dann wohl nur noch für die hiesigen reichsdeutschen Frauen benötigt werden" (document 23/11/1942).

Daels-Vankerckhove

Wanneer in het Mütterheim een conflict uitbrak tussen de leidster **Frau Budzies** en haar collega's werd hiervan een rapport gestuurd naar Nanna Conti. Haar misprijzende houding tegenover Vlaamse vroedvrouwen, die met de hulp van professor Frans Daels en Adèle Vankerckhove gerekruteerd werden, werd niet in dank afgenomen en ze werd uit haar functies ontzet.

Nanna Conti bezocht Brussel tussen 15 tot 19 mei 1942 en ontmoette Daels en Vankerckhove in de Kongress Zentrale in de Hertogstraat. Juffrouw Vankerckhove – "eine glühende Vererberin des Führers" – werd door Nanni Conti in Berlijn uitgenodigd op 28 en 29 januari 1943. Reeds in september 1940 informeerde Daels Nanna Conti bij brief over de situatie van de vroedvrouwen in België – in het bijzonder de Vlaamse vroedvrouwen – en over zijn plan om in ons land het nationaalsocialistisch model toe te passen.

Adèle Vankerckhove was erbij toen Leonardo Conti in juni 1941 Gent bezocht, meer zelfs ze moedigde, op vraag van Daels, de verpleegsters aan dit gebeuren bij te wonen. Na de oorlog werd ze door de permanente deputatie ontzet uit haar functies. Wat niet belet dat ze benoemd werd in Westende, als directrice van een instelling voor kinderen met een handicap. Zij nam deel aan de activiteiten van de Katholieke Arbeidersjeugd en haar verleden werd helemaal toegedekt.

Joodse vroedvrouwen

Een meer dramatisch lot ondergingen de Joodse vroedvrouwen in ons land. Niet alleen Joodse artsen, maar ook alle Joodse gezondheidswerkers – waaronder de vroedvrouwen – werden geregistreerd. In maart 1942 werd in een brief aan professor **Willem Libbrecht**, directeur-generaal van Binnenlandse Zaken en Volksgezondheid, gevraagd of de Joodse studentinnen vroedkunde, Elisabeth Marx en Renée Weiss, hun studies zouden kunnen verderzetten tot 15 september 1942. Libbrecht antwoordde hierop positief op voorwaarde dat de dames enkel Joodse patiënten zouden behandelen, conform de Duitse verordeningen.

Elisabeth Marx wordt echter door de Duitsers op haar thuisadres aangehouden en op 12 september 1942 naar Mechelen overgebracht. Drie dagen later wordt ze met het X^o transport naar Auschwitz gedeporteerd waar ze op 17 september toekwam. Hierna ontbreekt elk spoor van haar. Ze heeft de deportatie niet overleefd.

Tekst: Yves Louis

Redactie: Henk Van Nieuwenhove

Beknopte bibliografie

- Verschooris M. en Louis Y., UGENTMEMORIE. De faculteit Geneeskunde tijdens Wereldoorlog II, Oktober 2013. Zie 6. Bronnen.
- Louis Y. en Verschooris M., Leonardo Conti et ses rapports avec les médecins belges pendant la Seconde Guerre mondiale, in Getuigen en Herinnering, multidisciplinair tijdschrift van de Auschwitz Stichting nr. 112 juni 2012, éditions Kimé Paris, p. 124-136.
- Lilienthal G., Der "Lebensborn e.V.", Ein instrument nationalsozialistischer Rassenpolitik, Fisher Taschenbuch Verlag, Frankfurt am Main, Auflage februar 2008.
- Thalmann R., Être Femme sous le IIIe Reich, Éditions Robert Laffont, Paris, 1982.
- Thioly B., Lebensborn, La Fabrique des enfants parfaits, Flammarion, 2012.

Volgende aflevering:
Alt-Rehse kweekschool voor nazidokters
Reacties welkom: wo2@actuamedica.be